

ГДЕ СЕ ДЕЛО ГЛАВНО ЈЕЛО?

(Мирјана Павловић: *Трпеза без главног јела*, Архипелаг, Београд, 2012)

Да ли трпеза постоји и ако на њој нема главног јела? Питање које смо себи поставили сусревши се са насловом збирке прича *Трпеза без главног јела*, Мирјане Павловић, а које нас је пратило до њене последње реченице. У Речнику српскога језика трпеза је у свом примарном значењу дефинисана као сто за којим се обедује, али може да означава и целокупан оброк који се на том столу налази. Још једно од могућих значења јесте у блиској вези са религијом, јер Часна трпеза представља сто у олтару, за којим се припрема Света тајна причешћа. Дакле, каква год она била, света или профана, митска или религијска, трпеза као реч, као појам опстаје и у случају да се на њој не налази оно због чега се око ње окупљамо. Међутим, окренимо се симболичком значењу ове речи. Шта је са суштином трпезе уколико се „главно јело не сервира“?

Као реч, трпеза је позитивно конотирана, управо зато што симболише неку врсту егзистенцијалне сигурности и заједништва са једне, односно чврсту веру и духовну смиреност са друге стране. Уколико је на трпези сервирано главно јело, породица или пак нека друга заједница је сита, независно од тога да ли је припремљено и предјело и да ли ће се након њега служити и десерт, да ли је обед разноврстан или сиромашан. Идеална трпеза увек је богата, а људи окупљени око ње задовољни су и упућени једни на друге, чиме везе између њих јачају. Ако се осврнемо на Масловљеву хијерархију потреба, која као примарне поставља оне физиолошке, међу којима је и потреба за храном, уочићемо да трпеза са главним јелом доприноси и могућности човека за даљи напредак, будући да се у њему јављају неке друге, више тежње, чијем се задовољењу посвећује. Ако главног јела на трпези нема, вероватно је да нема ни предјела нити слатког завршетка обода. Самим тим се у први план постављају оне најосновније човекове потребе, а заједница се осипа. Централни део дома тако постаје место незадовољства. Са друге стране, пак, Часна трпеза на којој се мешају хлеб и вино, остаје само радна површина ако нема поста, молитве, исповести, што све обједињује јака вера. Она њена духовна, симболичка улога остаје неиспуњена. Окрњена, или би прецизније било рећи огољена трпеза губи на свом значају. У својој глади, и физиолошкој и духовној, људи се отуђују, а разлози могу бити различити. Мирјана Павловић је у својој збирци прича трагала за њима, али донела и једно ново, симболички истанчаније и дубље значење овој речи, које читаоца ставља пред неидеализовану, сурову слику његове стварности.

Подељене у три тематско-мотивске целине, Где сам ја?, Треће доба, и наредна и Забелешке о непријављеним и непријављивим нестанцима, приповетке Мирјане Павловић разоткривају човека данашњице. Отуђен, усамљен, без љубави и наде да би се могао мењати на боље, део је исто тако интелектуално и емотивно опустелог света. Попут јунака из приче „Чекајући чекање“, чини се да сваки од ликова ове збирке нешто

узалудно, бекетовски чека. Јунаци из тематског круга Где сам ја? очекују да их неко примети, открије да постоје. Чекају чак и сопствену спознају онога што су и што би могли бити. На неки начин сви су они Марко из приповетке „Све је добро што се икад сврши“, безвољни и неприметни, верни свом неиспуњеном животу, са понеком искрицом старог пркоса или жеље за искораком из сопственог света, која се никад не расламса. Старци из Трећег доба, и наредног чекају живост младости, а смрт им се ближи. Сваки корак који начине представља покушај бекства од година. Изгубљени у својој детињој старости, постају бледе сенке свог живота, а када се чини да су самостално покренули конце, неспретност њихових руку петља их и тако бивају трагично смешни. Чекање у трећем сегменту ове збирке, Забелешке о непријављеним и непријављивим нестанцима, простире се на два света, онај имагинарни, из збирке приповедака, али и на свет читалаца. Јунаци чекају пошиљку, љубав, смисао живота, признање, а читаоци разрешење сопствених недоумица, будући да се списатељица у последњем циклусу отиснула у просторе фантастичног. Ипак, оно што остаје као снажан утисак, након што се прочитају и ове приповетке, јесте управо она нит реалистичког приповедања, лишена фантастике и дубоких контемплативних елемената. Конкретне животне ситуације, обојене горким хумором, неретко су и врло критички интониране, што представља једну од вредности ове књиге. Ипак, у приповеткама се осећа разумевање које је списатељица неговала према свим својим ликовима, она их не оправдава, али их разуме. Баш како је у једном интервјуу говорила, чини се да је заиста сваки сегмент те имагинарне стварности и сама, уз своје ликове, преживела.

Тако се клупко метафора полако одмотава. Свака приповетка јасан је водич до истог одговора. Трпеза у интерпретацији Мирјане Павловић представља живот, а главно јело симбол је људских тежњи и осећања. Зато се питање с почетка преноси, да ли животи ових ликова постоје и онда када су лишени сваког смисла? Биолошки они су живи, али као што и трпеза без хране и Часна трпеза без вере губе своју суштину, тако су и ликови ових приповедака изгубили суштину свог постојања. Отуђени су од својих најближих, али и од себе самих, од сопственог живота. Иако списатељица није начинила танане психолошке гравуре својих ликова, успела је да ухвати снажне, упечатљиве сегменте њихове личности и у згуснутој форми их прикаже. На неки начин, начинила је скице за портрете од којих би се могли развити веома сложени ликови неких будућих романа. Ипак, Мирјана Павловић дужој форми никада није тежила. Стазе по којима се лагодније креће, мерено жанровском дужином, краће су, што је стручна јавност препознала и кроз значајна признања наградила. Тако се, да ли игром случаја или не, отвара једна, на први поглед сасвим неочекивана веза, оваплоћена у последњем признању урученом овој списатељици, која отвара могућност за једно ново читање Трпезе без главног јела. Мирјана Павловић је овом збирком приповедака постала прошлогодишњи лауреат Андрићеве награде. Жири је своју одлуку образложио тематско-поетичком самосвојношћу и доследношћу наративног поступка. Одлике које несумњиво одређују последњу књигу ове списатељице. Међутим, као великим поштоваоцима и пре свега заљубљеницима у Андрићево дело, наметнуло нам се једно ново питање. Да ли, осим истанчаног осећаја за приповедање о ствари-ма које их окружују, које су део њихове прошлости и садашњости, постоји још некаква књижевна веза између Мирјане Павловић и Ива Андрића?

Присетимо се на тренутак Андрићевих Знакова поред пута. Њихова тематска, структурална, стилска разноликост обујмила је целог Андрића, осветлила га са различитих страна и отворила читаоцу могућност да са њиме разговара у интимној атмосфери међусобног сусрета. У овом тренутку, као најважније, испољава се сазнање о начину на који Андрић ствара. У Знаковима поред пута донео је и кратке приче, значајна запажања, али и кратке описе појединих људи које је сретао током свог живота. Од тих фрагмената настајала су велика Андрићева дела попут Травничке хронике, Проклете авлије или неких његових приповедака. Управо та запажања о људима, те скице за портрете, које је начинила и Мирјана Павловић у својој збирци, граде везу Андрић-Павловић. Ова наизглед танана, интертекстуална повезаност показује књижевни пут наше савременице. Неке од Андрићевих скица постале су сложени, изнијансирани портрети. Да ли ће се и скице из Трпезе без главног јела развити на тај начин, препуштамо књижевном случају. Мирјана Павловић јасно говори о томе како зазира од романа. Андрић је зазирао од приче па је и ћутањем проговорио.

Тако се отвара још једно поглавље ове књиге, оно којим се проблематизује писање и настанак књижевног дела. Шта наводи човека да се окрене листу хартије? Питање које је мучило и самог Андрића, додуше у облику приче и причања, проткало се и кроз ову збирку. Ипак, у некаквом другачијем контексту, у складу са стварношћу која се описује. Празне мисли неиспуњених јунака покушавају да пронађу свој пут до пера. Јунак из приче „Има места у Цералдовом крилу“ страствени је читалац детективских романа, толико да је своју стварност обликовао по том моделу. Ништавност свог живота у потпуности је сагледао када је схватио да се од њега не би могао начинити никакав заплет, који јесте суштина једног детективског романа. Некако су се у потрази за сопственим животом и остали ликови у збирци Мирјане Павловић окретали аутобиографским записима. Одговор на питање „Где сам ја?“ покушавали су да осмисле кроз књижевност. Тако су отац наратора из истоимене приповетке, као и старац Милентије из приповетке „Шумарак са једним дрветом“, о свом животу приповедали у размери 1:1. Чињеница да их књижевност може учинити бесмртнима унела је неку необјашњиву радост у њихове угасле животе. Поиграла се Мирјана Павловић са жељом да се постане Писац. Милентије је у својој књизи, попут великог уметника, чак и антиципирао своју смрт. Тако „писци“ из имагинарног света ове збирке осцилирају између јаког заноса и инспирације за писање, који резултирају бесмисленом сваштаром, и јалове жеље да се нешто напише. Макар „кврц!“. Чини се да је јунак приповетке „Приче о дугом путовању у сутра и пешачењу разним превозним средствима“, иако уздижући себе као „романтичарског генија књижевности“, изрекао праву истину: „На тржишту идеја влада невиђена несташица. Као да свака мртва идеја рађа два писца. Све живо уме да пише, хоће да пише, и пише. Али стално не зна о чему би.“

Мирјана Павловић залази у ситне поре живота, промишља и о литератури, а све кроз сегменте, односно кроз скице за неке могуће „обле“ портрете. Јалов посао писаца из њене збирке који су се окушали у писању великих романа, као да утемељују одлуку списатељице да се окрене кратким причама. Чине је јаснијом. Данашњи начин живота, данашња „трпеза без главног јела“, другачију форму са истом тематиком, можда не би ни поднела.